

EGY MAGYAR VÁROS INTEGRÁCIÓS CÉLÚ SZOLGÁLTATÁSAINAK VIZSGÁLATA A

HÁTRÁNYOS HELYZETŰ LAKÓÖVEZETEKBE ÉLŐK SZEMSZÖGÉBŐL

Esettanulmány a hódmezővásárhelyi hátrányos helyzetű lakosokat célzó programok ismertségéről¹

DOI 10.35402/kek.2024.4.3

Absztrakt

A helyi önkormányzatok társadalmi integrációs intézkedései és a támogatási rendszerek gyakorlatai gyakran nem reflektálnak megfelelően a társadalmi-gazdasági szempontból marginalizált csoportok specifikus igényeire. A Szegedi Tudományegyetem Társadalmi Felelősségvállalás Kompetenciaközpontjának munkatársaiként kutatást folytattunk egy magyarországi város (Hódmezővásárhely) esetében, a kutatás során kérdőíves módszerrel (N=204) vizsgáltuk a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok véleményét a városban támogatásra szoruló csoportokról, a nekik szánt integrációs programok ismertségéről, a programokon való részvételükről és a programok hatásosságáról. Ebben a tanulmányban a hódmezővásárhelyi támogatási programok ismertségével kapcsolatos kutatási eredményeket tesszük közzé, amivel az a célunk, hogy megtudjuk egyrészt azt, hogy tudnak-e említeni maguktól önkormányzati programot, illetve az általunk felsorolt programokról hallottak-e, valamint, ha hallottak, akkor milyen kommunikációs csatornákon kaptak információt ezekről az eseményekről. A válaszokból arra lehet következtetni, hogy a hátrányos helyzetű csoportok integrációjára irányuló programokról szóló információk nem jutnak el a célcsoport jelentős részéhez. A vizsgálat korlátai közé tartozik, hogy az adatgyűjtés csak egy városra, Hódmezővásárhelyre terjedt ki, így az eredmények nem általánosíthatók más településekre vagy régiókra. A kutatás eredményeinek publikálása jelentős szerepet játszhat a társadalmi befogadás előmozdításában, mivel rávilágít a hátrányos helyzetű csoportok kihívásaira, és hozzájárul a befogadóbb közösségi attitűdök kialakításához. Az integrációs programok sikeréhez elengedhetetlen a társadalom nyitottsága és támogatása, amelyet a kutatás által generált diskurzus erősíthet.

¹ A kutatást és a tanulmány elkészülését a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kutatásfejlesztési és Innovációs Kiválósági Központ (IKIKK) Társadalmi Felelősségvállalás Kompetenciaközpont (TFK) finanszírozta.

Kulcsszavak: települési szociálpolitika, HHH, integrációs programok, Hódmezővásárhely

Abstract

Social inclusion policies and support schemes of local authorities often do not adequately reflect the specific needs of socio-economically marginalised groups.

Research was carried out by the Centre of Competence for Social Responsibility of the University of Szeged in a Hungarian city (Hódmezővásárhely). The research used a questionnaire method (N=204) to investigate the opinions of disadvantaged social groups about the groups in need of support in the city, the awareness of integration programmes for them, their participation in the programmes and the effectiveness of the programmes. In this study, we present the results of our research on the awareness of support programmes in Hódmezővásárhely, with the aim of finding out whether they can mention a municipal programme themselves, whether they have heard of the programmes we have listed, and, if they have, through which communication channels they have received information about these events.

The responses suggest that information about programmes to integrate disadvantaged groups does not reach a significant proportion of the target group.

A limitation of the study is that the data collection covered only one city, Hódmezővásárhely, so the results cannot be generalised to other municipalities or regions.

Publishing the results of this research will play an important role in promoting social inclusion by highlighting the challenges faced by disadvantaged groups and contributing to more inclusive community attitudes. The openness and support of society is essential for the success of inclusion programmes, and the discourse generated by research can strengthen this.

Keywords: social inclusion policies, marginalised groups, integration programmes, Hódmezővásárhely

Bevezetés

A helyi önkormányzatok társadalmi integrációs intézkedései és a támogatási rendszerek gyakorlata gyakran nem reflektálnak megfelelően a társadalmi-gazdasági szempontból marginalizált csoportok specifikus igényeire. Az önkormányzat és a közösségi kapcsolatokban rejlő kohézió pedig fontos tényezőként szolgálhat a települési programok hatékony elérésében és a közösség sikeres mozgósításában a szegregátumban élők számára (Szarvák, 2022).

A Szegedi Tudományegyetem IKIKK Társadalmi Felelősségvállalás Kompetenciaközpontjának kutatása egy, - az egyetem vonzáskörzetében található magyarországi - város esetében kérdőíves módszerrel vizsgálta a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (N=204) véleményét a városban támogatásra szoruló csoportokról, a nekik szánt integrációs programok ismertségéről, a programokon való részvételükről és a programok hatásosságáról. Ebben a tanulmányban a hódmezővásárhelyi támogatási programok ismertségével kapcsolatos kutatási eredményeket tesszük közzé, amivel az a célunk, hogy megtudjuk egyrészt azt, hogy tudnak-e említeni maguktól önkormányzati programot, illetve az általunk felsorolt programokról hallottak-e, valamint, ha hallottak, akkor milyen kommunikációs csatornákon keresztül kaptak információt ezekről az eseményekről. Azért tartjuk ezt fontosnak, mert a programokról való információ hiányában nagyon kicsi az esély a programokon való részvételre, ennek hiányában pedig a társadalmi hátrányok csökkentésének esélye is elenyésző. Eredményeink hozzájárulhatnak a helyi önkormányzatok társadalmi befogadási folyamatban betöltött szerepének mélyebb megértéséhez, és világosabb képet adhatnak arról, hogyan lehet a helyi szociálpolitikai intézkedéseket és programokat a hatékonyságuk növelése érdekében továbbfejleszteni.

A kutatás helyszíne

A Magyarország déli részén, Csongrád-Csanád vármegyében található Hódmezővásárhely. A 2023. januári adatok szerint lakóinak száma 41.944 fő. (KSH 2023) A szocializmus idején a döntően mezőgazdasági tevékenység mellett az ipara a könnyűiparhoz és a mezőgazdasági gépgyártáshoz, valamint az élelmiszeriparhoz kapcsolódott. A rendszerváltozást követő gazdasági átalakulás a munkanélküliség megjelenésével a foglalkoztatás színvonalának visszaesését eredményezte. Az

1990-ben foglalkoztatott létszám 20%-a morzsolódott le 2001-re, a munkanélküliek tábora több mint háromszorosára duzzadt, az inaktív körök csaknem egynegyedével bővült. (KSH 2005) A foglalkoztatás helyzete 2011 óta javuló tendenciát mutat, amit a legutóbbi három magyar népszámlálás statisztikái is alátámasztanak. (KSH népszámlálási adatbázis 2022) A gazdasági aktivitás eloszlását az 1. sz. táblázat mutatja.

1. sz. táblázat A foglalkoztatás alakulása Hódmezővásárhelyen 2001-2022 között

Gazdasági aktivitás	2001 (fő)	2011 (fő)	2022 (fő)
Foglalkoztatott	17997	18203	19936
Munkanélküli	1869	2260	871
Ellátásban részesülő inaktív	16390	14172	10557
Eltartott	5041	4917	4257
15 évesnél fiatalabb személy	8096	6495	6013

Forrás: A települések legfontosabb adatai – Népszámlálás 2022 - Hódmezővásárhely (ksh.hu)

2011-től 2022-re 9,5%-kal nőtt a foglalkoztatottak száma, több, mint felére csökkent a munkanélkülieké, illetve csökkent az ellátásban részesülő inaktívok és a saját jövedelemmel nem rendelkező eltartottak száma is. Ezen kedvező tendenciák mellett azonban 2001-től kezdve folyamatosan csökken a 15 évesnél fiatalabb városlakók száma, így ezt a várost is – mint általában az ország többi települését – a csökkenő és elöregedő népesség jellemzi (Monostori et al. 2018)

A 2022-es népszámlálási adatok szerint a foglalkoztatottak aránya Hódmezővásárhelyen 47.9%, ami közel két százalékkal maradt el az országos átlagtól (49%). A munkanélküliek aránya 2.4%, ami egy százalékkal alacsonyabb az országos átlagnál. (KSH népszámlálási adatbázis 2022)

A városlakók iskolázottsága átlagosnak mondható. 2001 óta jelentősen (8536-ról 3744 főre, 17.3%-ról 9%-ra) csökkent azok száma, akik nem fejezték be az általános iskola 8. osztályát, s emellett közel 9%-kal (21.4%-ról 30.3%-ra) nőtt a középfokú végzettségűek aránya. (KSH népszámlálási adatbázis 2022)

I.1 Etnikai viszonyok

Az etnikai összetétel jellemzően homogén, a magyarok többsége mellett a roma kisebbség van jelen nagyobb arányban, amelynek integrációja társadalmi prioritást élvez a városi stratégiában.

Kutatásunk során az etnikai szempontot azért tartjuk fontosnak, mert – bár a magyarországi roma társadalom szociokulturális szempontból mára már jelentősen differenciált – arányaiban mégis ez a csoport leginkább kitett a szegénységnek, illetve közöttük található a szegénységben élők többsége, amit a magyarországi romakutatások több szempontból is bizonyítottak. A romák iskolai végzettségi mutatói (Forray 2022; Kertesi & Kézdi 2010; Liskó, I. 2005) és területi megoszlásuk miatt az átlagosnál kedvezőtlenebb pozícióban vannak a munkaerőpiacon, annak ellenére, hogy helyzetük 2014 óta alapvetően javult. Ezt a kedvező folyamatot azonban a COVID 19 járvány megtörte. A munkanélküliségi ráta 2021-ben a nem romák esetében csak 3.7%-os, a romák körében viszont jóval magasabb, 19.9%-os volt. (KSH demográfia, roma kisebbség; Obádovics 2019)

Ugyanakkor – mint ezt kutatásunk során magunk is tapasztaltuk – a vizsgált hátrányos élethelyzetek nem csak a cigányságot sújtják, és nem is kezelhetők kizárólagosan a cigányság körében. A leszakadó társadalmi csoportok, így különösen az idősek, egyedülállók, a több gyermeket nevelők, a tanyán élők, a cigányság – a helyiek szóhasználatával élve – „nehéz sorsú” családjai helyzetének javítására Hódmezővásárhely a korábbi években több sikeres erőfeszítést tett. A város Helyi Esélyegyenlőségi Programja (HEP 2020) egyik legfontosabb beazonosított problémának a cigány származású lakosok munkanélküliségének csökkentését tekintette, a hátrányos helyzetű csoportok foglalkoztatásának legfőbb akadályát az alacsony iskolázottságban, a

tartós munkanélküli létből eredő lélektani hatásokban, valamint a társadalmi előítélet megnyilvánulásaiiban jelölte meg.

I.2 Településszerkezet

A település városrészei erősen eltérő helyzetűek, a lakásnagyságok és komfortfokozatok tekintetében is nagy különbségek tapasztalhatóak a legjobb helyzetben lévő Belváros, a Kertváros, illetve a város Északnyugati része lakóépületei között, ahol a cigány lakosság felülreprezentáltsága tapasztalható. 2008-2011 között ezen a területen az önkormányzat felszámolta a komfort nélküli lakásokat, a lakhatási szegénység kezelésére szociális bérlakásokat épített, amit pályázat útján osztottak szét. Hasonlóan szociális bérlakások találhatók a belvároshoz közeli Szabadság téren is.

A kutatásunk célja a hátrányos helyzetűek támogatását célzó programok vizsgálata volt ezért meg kellett találni a városban azokat a területeket, ahol ezen társadalmi csoportok tagjai nagy számban élnek. A mintavételi eljárás kidolgozásánál ezért az önkormányzat munkatársaitól származó információkra támaszkodtunk, akik egybehangzóan jelölték meg azokat a területeket a városban, ahol legnagyobb koncentrációban élnek a leszakadó társadalmi csoportok, ahol a leginkább felülreprezentált a roma lakosság. A megjelölt területekből 3 körzetet alakítottunk ki.

1.) A város északnyugati részén található önkormányzati szociális bérlakások körzetét, ahol telepszerű elkülönülésben élnek a lakók. (Dobó-Bibó-Janáki utcák.) Ezt a területet a továbbiakban „legkülső lakóövezetként” említjük.

2.) Az ugyanebben a régióban található Gólya utca, valamint az Észak utca, Dobó utca felőli része, ahol egyes műszaki állapotban lévő, de magántulajdonú házak találhatók. Ezt a területet a

2. sz. táblázat Mintavételi körzetek

Városkerület	Esetszám	%	Érvényes %	Kumulált %
legkülső lakóövezet	97	47,5	47,8	47,8
városszéle magánházas övezet	48	23,5	23,6	71,4
integrált lakótelep (városközponthoz közeli)	58	28,4	28,6	100,0
Összesen	203	99,5	100,0	
Hiányzó adat	1	,5		
Összesen	204	100,0		

továbbiakban „városszéle magánházas” övezetnek nevezzük.

3.) A városközpont közelében Szabadság tér integrált környezetben található régi építésű lakótelep, ahol szintén nagy mennyiségben találhatók szociális bérlakások. Ez a körzet az elemzés során az „integrált lakótelep” elnevezést kapta. A mintavételi körzetek eloszlását a 2. sz. táblázat mutatja.

Módszertan

II. 1. Az adatgyűjtés és adatelemzés körülményei

A kutatást szervező SZTE IKIKK Társadalmi Felelősségvállalás Kompetenciaközpont az egyetem alapszintű kutatómódszertani ismeretekkel már rendelkező hallgatói számára a településen edukatív céllal 3 napos kutatótábor szervezett, melynek keretében a hallgatók végezték a kérdezőbiztosi munkát. A kutatásunk manifeszt céljai mellett, célunk volt az is, hogy hozzájáruljunk a kutatásban kérdezőbiztosként résztvevő egyetemi hallgatóink állampolgári, szakmai és kutatómódszertani kompetenciafejlesztéséhez. A hallgatók mentorokkal - egyetemi oktatókkal és kutatókkal - dolgoztak együtt, akik folyamatos útmutatást és visszajelzést adtak nekik munkájuk teljes időtartama alatt. Az adatfelvétel 2023. szeptember 26-28-a között

3. sz. táblázat A mérőeszköz integrációs programok ismertségét mérő kérdései

Kérdések	Példa	Kérdéstípus
Az integrációs programok ismertsége	<ul style="list-style-type: none"> Milyen önkormányzati (családsegítő) programokat ismer? Soroljon fel néhányat! Az elmúlt 5 évben hallott-e az alábbi önkormányzati programokról? Honnan szerzett tudomást ezekről a programokról? Nem volt kellően jó a lakosság tájékoztatása, sokan nem is tudtak róla. Ha tudtam volna, néhány program érdekelt volna. 	<ul style="list-style-type: none"> Nyitott kérdés Zárt kérdés Zárt kérdés Zárt kérdés Zárt kérdés

történt és a hallgató kérdezőbiztosok papíralapú kérdőíveket használtak az adatfelvétel során. A vizsgált három mintavételi körzetben minden lakásban megkísérelték a kérdőívek kitöltését. A

sikeres kontaktusteremtési kísérletek aránya 53%-os volt és ebből az esetek 69%-ban vállalkoztak a válaszadásra.

A kutatás előkészítéseként 4 interjú készült Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának munkatársaival, az önkormányzat esélyegyenlőségi referensével, a nemzetiségi referenssel, valamint a Kagylóhéj Családsegítő Központ vezetőivel és a Petra program vezetőjével. Az interjúk alapul szolgáltak a mérőeszköz kialakításához, valamint támpontokat adtak a kutatási eredmények értelmezéséhez is.

II.2. A mérőeszköz bemutatása

Mérőeszközünk egy saját fejlesztésű kérdőív, amely célzottan a hódmezővásárhelyi önkormányzati programok ismertségének, népszerűségének feltérképezésére terveztünk. A kérdőív a demográfiai kérdéseket követően négy fő egységből állt. A jobb adatminőség és a mélyebb elemzési lehetőségek érdekében kérdéscsoportonként többféle kérdéstípust alkalmaztunk (zárt kérdések, emlékezetből idézés, listából való választás, Likert-skálán értékelés). Ebben a tanulmányban – terjedelmi okok miatt - a kérdőívnek csak a programok ismertségére (a kérdőív második egysége) vonatkozó kérdéseit mutatjuk be. A mérőeszköz integrációs programok ismertségét mérő kérdéseit a 3. sz. táblázat mutatja.

II.3. Az elemzéshez használt eszközök

Az adatok elemzéséhez SPSS 24.0 programot használtunk. Az adatok vizsgálata során különböző

mintázatokat is kerestünk és azt is vizsgáltuk, hogy milyen összefüggések mutatkoznak a válaszok és a különböző háttérváltozók között. Két csoport összehasonlítását intervallum változók esetében - a próba elvégzése feltételeinek fennállása esetén - független mintás t-próbával, ordinális változók esetén nemparametrikus eljárással, Mann-Whitney próbával teszteltük. Több csoport összehasonlítását intervallum változók esetén egyszempontos varianciaanalízissel, ordinális változók esetén pedig Kruskal-Wallis próbával teszteltük, majd páronként is ellenőriztük a szignifikáns különbségeket. A válaszolók által a négy nyitott kérdésben említett városi programokat kategorizáltuk, majd „TwoStep Cluster” eljárással két csoport alakítottunk ki. A mintánk jellemzőit a Magyarországon 2022-ben lezajlott Hódmezővásárhelyre vonatkozó népszámlálási adatokkal vetettük egybe, amihez a Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási adatbázisát használtuk.

II.3. A minta jellemzői

Kutatásunk célcsoportja a Hódmezővásárhely hátrányos területein élők csoportja volt ($n=204$). A résztvevők közül 118 fő (57,8 %-a) nő, 83 (40,7 %) férfi volt, míg 3 fő (1,5%) nem jelölte meg a nemét. A kutatásban résztvevők közül egyedül 49 fő (24,0%), míg 155 fő (76,0%) családban élt, a családok közül pedig 30 fő (14,7%) nagycsaládban, azaz négy főnél nagyobb létszámú háztartásban élt. A kérdőívet kitöltők 48%-a (98 fő) élt rászorultsági alapon kiutalt önkormányzati szociális bérlakásban, 45,1%-uk saját tulajdonú lakásban, 2% szívességéből más lakásban, míg 4,9% bérelt lakásban élt.

A résztvevők közül 5 fő (2,5%) 18 éves vagy fiatalabb, 144 fő 19-65 éves, míg 54 fő (26,5%) a 65 évnél idősebbek korcsoportjába tartozott.

A résztvevők közül 161 fő (79%) nem rendelkezik érettségi bizonyítvánnyal, 37 főnek (18,1%) volt érettségije, valamint 5 fő felsőfokú végzettséggel rendelkezett. A Központi Statisztikai Hivatal 2022-es népszámlálási adatai szerint Hódmezővásárhely összlakosságán belül a középfokúnál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők aránya 47,2% volt (KSH népszámlálási adatbázis 2022), az általunk vizsgált városrészekben ez az arány jóval magasabb 79%. A leglényegesebb különbséget az általános iskola 8. évfolyamát befejezők, de a középfokú végzettséget el nem érők körében tapasztaltuk. Hódmezővásárhelyen 18% volt ez az arány, a mi mintánkban viszont közel ennek kétszerese, 35%. Ez azt jelenti,

hogy a település általunk vizsgált, leszakadó városrészeiben élőknek korábbi életútjuk során közel kétszer akkora esélyük volt megrekedni az edukáció legalsó szintjén a többi városlakóhoz viszonyítva, ami alapvetően befolyásolta és a jelenben is befolyásolja kompetenciáikat, munkaerőpiaci esélyeiket, így szociális helyzetük alakulását is.

A leszakadó társadalmi csoportok helyzete és az iskolai végzettség között összefüggéseket több kutatás is feltárta (Velkey, 2019; Fejes & Szűcs 2018; Kertesi & Kézdi, 2016), ezért érdemes e tekintetben is megvizsgálni eredményeinket.

Az etnikai hovatartozás vonatkozásában a többség 150 fő (73,5%) magyarnak, 15 fő (7,4%) romának, 25 fő (12,3%) cigánynak, 14 fő pedig (6,9%) kettős identitású magyar romának, vagy magyar cigánynak vallotta magát. Kérdőívünk a „roma”, „cigány”, „magyar roma”, „magyar cigány” válaszlehetőségeket eleve tartalmazta. Ennek oka, hogy Magyarországon élő népcsoportok közül az oláh cigányok romának, míg a beások önelnevezésük szerint cigánynak nevezik magukat. Ezen túl fontosnak tartottuk a kettős identitás felkínálását is válaszlehetőségként, ami a szakirodalom szerint az integráltság valamilyen szintű meglétére is utalhat (Keresztes-Takács, 2017). Mindezek alapján a mintákba önbevallás alapján összesen 26,6 százaléknyi olyan ember került, akik valamilyen formában vállalták kisebbségi etnikai hovatartozásukat, ami lényegesen nagyobb, mint a 2022-es (KSH népszámlálási adatbázis 2022) eredményeként összárosi szinten megjelenő arány. Ez azt jelzi, hogy a vizsgált területeken a cigány/roma kisebbségi csoport a városi átlaghoz képest nagyobb arányban koncentrálódik.

A mintába került válaszadók foglalkoztatottsági mutatók tekintetében is rosszabb helyzetben vannak, mint a hódmezővásárhelyi lakosság egésze. Gazdasági aktivitás szempontjából még a belvárosihoz közeli integrált lakóövezetben élők adatai tekinthetők relatíve a városi átlaghoz hasonlóknak.

A három mintavételi körzetben kérdőívet kitöltő lakosság 43,5%-nak van valamilyen munkája, ami önmagában nem marad el jelentősen a hódmezővásárhelyi 2022-es népszámlálás 47,5%-os eredményétől, (KSH népszámlálási adatbázis 2022) de a részletek vizsgálata azt mutatja, hogy a munkával rendelkező csoport alig több mint fele (51,7%) van csak teljes munkaidős foglalkoztatottságban. Jelentős részük alkalmi munkából él (20,7%), vagy részmunkaidős foglalkoztatottságban dolgozik (17,2%), ami a foglalkoztatásban a primer

munkaerőpiac mellett a szürke- és feketegazdaság jelenlétére is enged következtetni. A városzéli legkülső lakóövezetben az integrált lakótelepiekhez képest 7.9%-kal, a városzéli magánházak körzetben, - ahol a legmagasabb a lakosság átlagéletkora - 11.7 százalékkal magasabb azoknak a munkával nem rendelkezőknek az aránya, akik vagy valamilyen típusú (öregségi, özvegyi rokkant) nyugdíjban részesülnek, vagy más ellátási formákra szorulnak. Mindösszesen 9 fő nyilatkozott úgy, hogy munkanélküli és összesen 21 olyan főt találtunk, aki úgy nyilatkozott, hogy az elmúlt 5 évben részt vett munkaerőpiaci reintegrációt célzó közmunka programban (Az adatfelvétel időpontjában ezek száma 2 fő volt).

A munkával nem rendelkező 114 fős csoporton (56.5%) belül 96 fő valamilyen szociális ellátásban részesül. Körükben igen magas a különböző jogcímenek (öregkori, özvegyi, rokkant) nyugdíjat kapók száma. Az önmagukat a roma nemzetiségi csoporthoz sorolók 22,2%-a nyilatkozott úgy, hogy leszázalékolt rokkantnyugdíjas, ami lényegesen magasabb a városi átlagnál, így megerősítve látjuk azt, hogy Hódmezővásárhelyen is lényegesen rosszabb a romák/cigányok egészségügyi állapota (Vokó & Poór, 2019) az országos adatokhoz viszonyítva.

III. Az integrációs programok ismertsége

A szociális programok eredményességének feltétele, az, hogy a célcsoport tagjai ismerjék az önkormányzat által biztosított lehetőségeket, hogy a célcsoportot elérjék ezek az információk. Ezért kutatásunk egyik kérdése az volt, hogy a helyi önkormányzat hátránykompenzációs célú programjai milyen hatékonysággal érik el az érintetteket. Mérőeszközünk

a program-ismertséget több kérdésben visszatérően vizsgálta, a kutatásban résztvevőknek előbb emlékeztetéstől kellett felidézni önkormányzati programokat, majd egy másik kérdéssorban, ahol a konkrét önkormányzati programokat a helyiek számára ismert megfogalmazásban soroltuk fel, arról kellett nyilatkozniuk, hogy hallottak-e ezekről a programokról. Ez a felépítés feltételezésünk szerint segítette a válaszadókat, hogy egyre több eseményt idézzenek fel emlékezetükben. Végül az ismertségre vonatkozó állításokat harmadszor is teszteltük, két tájékoztatásra vonatkozó állítás vonatkozásában, majd a kérdéssort egy, a kommunikációs csatornára vonatkozó vizsgálat zárta.

Indításként azt kérdeztük a résztvevőktől milyen önkormányzati programokat ismernek. Az adatokból kitűnik, hogy a válaszolók közel kétharmad része (64,7%) egyetlen önkormányzati programot sem tudott (vagy nem akart) megnevezni és azok, akik tudtak ilyen emlékeztetéstől felsorolni, jellemzően egy vagy két programot ismertek.

A nyitott kérdésre adott válaszokat – tartalom-elemzés után - az alábbi kategóriákba soroltuk: (1) étkezési támogatások, (2) ruhaosztás, (3) energiatámogatás, (4) gyermekeknek szánt anyagi támogatás, (5) oktatási programok, (6) egészségügyi programok, (7) családi és gyermekprogramok, (8) összvárosi programok. Ezek részben segély jellegű, úgynevezett létfenntartási támogatások (pl. étkezés, ruha, energiatámogatás, vagy például tankönyv és mikulás csomag a gyermekeknek), részben az egészségügyi prevenciót szolgálják (szűrések, Egészséges Vásárhely Program), harmadrészt a képzés rendszerével kívánják elősegíteni a munkaerő piaci integrációt (oktatási programok), végül negyedrészt olyan közösségi események, amelyek a társadalmi

4. sz. táblázat Programok említésének száma kategóriánként

Kategóriák	Programok/támogatások	Említések száma (fő)	Összesen (fő)
Létfenntartási támogatás	Étkezési támogatások	40 (19, 61%)	65
	Ruhaosztás	22 (10,78 %)	
	gyermek anyagi támogatás	3 (1, 47%)	
	Energia-támogatás	4 (1,96%)	
Egészségügyi prevenció	szűrővizsgálat Egészséges Vásárhely Program	9 (4,41%)	9
Munkaerőpiaci integráció	Oktatási, képzési programok	26 (12,75%)	26
Közösségi kohézió	Összvárosi programok	15 (7,35%)	41
	Családi és gyermekprogramok	26 (12,75%)	

kohézió erősítésére irányulnak (családi programok, összvárosi rendezvények). Az említési gyakoriságok szempontjából kiemelkedőnek mondható a létfenntartási támogatások ismertsége, (65) ezt követik a közösségi kohéziót szolgáló családi és városi programok (41), majd az oktatási (26) programok. A képzési programok közül több résztvevő konkrétan nevesítette az önkormányzat által finanszírozott, kora gyermekkori fejlesztést végző és a családi életminőség növelését célzó Petra modellprogramot is. A programok említésének gyakoriságát a 4. táblázat mutatja.

A közösségi kohéziót erősítő programokat témánk szempontjából azért tartjuk relevánsnak, mert a közös rendezvények elvileg alkalmasak a csoportok közötti társadalmi távolságok csökkentésére és így a leszakadó rétegek integrációjára. Az integráltság alacsony fokát jelzi, hogy a közösségi kohéziót erősítő programokon belül relatíve kevesen (15) említettek olyan összvárosi rendezvényt, ahol a leszakadó csoportok tagjai találkozhattak a város más társadalmi státuszú lakóival, a családi és gyermekprogramokat ugyanis a családsegítő központ szociális munkásai szervezték a szociálisan hátrányos helyzetben élő gyermekek számára.

Az ismertségre vonatkozó következő kérdésnél a felidézést már konkrét lista segítette. Az önkormányzati dolgozókkal készített interjúkból gyűjtött információk alapján felsoroltuk a közelmúltban hátránykompenzációs céllal indított konkrét programokat és szolgáltatásokat. A résztvevőknek arra kellett válaszolniuk, halottak-e a felsorolt lehetőségről? Az adatok elemzése azt mutatja, hogy a válaszadók különböző mértékben rendelkeztek ismeretekkel, bár már jelentősen javultak az ismertségi mutatók, ahhoz képest, amikor emlékezetből kellett felidézni programokat. Megállapít-

az élelmiszerosztásról, míg 146 fő volt tisztában az egészségügyi szűrővizsgálat lehetőségével. Továbbá, a válaszadók több mint kétharmada, azaz 136 fő említette, hogy hallott a ruhaosztásról, és több mint a felének, azaz 113 főnek volt tudomása a szemégyűjtési akcióról is. Magyarázatul szolgál továbbá, hogy az egészségügyi szűrővizsgálatok „helybe mentek”, mobil szűrőbuszokon történtek, amelyek meghatározott ideig a város több helyszínén, többek között az általunk vizsgált körzetekben is közvetlenül elérhetőek voltak. A ruha- és élelmiszerosztást a Kagylóhéj Családsegítő Központ szociális munkásai szervezték, akik napi kapcsolatban állnak a vizsgálat helyszínein élő rászorulókkal, különösen a városzéli lakóövezetben élőkkel. A szemétszedés ismertsége azzal is magyarázható, hogy helyszínei egybeestek két mintavételi körzetünkkel, tehát az ott élők nagy része ezért hallott róla.

Összességében megállapítható, hogy a különböző önkormányzati szolgáltatások ismertsége vegyes képet mutat. Néhány – főként a létfenntartáshoz kapcsolódó – támogatási forma olyannyira ismert a megkérdezettek körében, hogy azt emlékezetből is fel tudták idézni, míg más integrációs célú önkormányzati kezdeményezések csak akkor jutottak eszükbe (vagy akkor sem), amikor felsoroltuk őket.

Kérdőívünk egy másik kérdése annak vizsgálatára irányult, hogy a válaszadókhoz milyen kommunikációs csatornákon keresztül jut el az információ az igénybe vehető lehetőségekről. Az előre megadott kommunikációs csatornák mellett a kérdezetteknek lehetőségük volt nyitott kérdésben saját válasz megfogalmazására is, illetve több információforrást is megjelölhettek. A kapott válaszokat három kategóriába soroltuk: (1) személyközi kommunikáció, (2) hagyományos média, (3) digitális média. A válaszok eloszlását az 5. sz. táblázat mutatja.

5. sz. táblázat Információs csatornák

Személyközi kommunikáció	Hagyományos média	Digitális média
Saját említések	Saját említések	Saját említések
6	7	nincs
Előre megadott válaszok	Előre megadott válaszok	Előre megadott válaszok
143	91	95
Összesen		
149	96	95

ható, hogy az élelmiszerosztás és az egészségügyi szűrővizsgálati események kiemelkedően magas szinten voltak ismertek. Összesen 148 fő hallott

Az eredmények a személyközi kommunikáció kiemelt szerepét mutatják (149 említés). Ehhez képest a hagyományos média (városi televízió, rádió,

helyi újságok, plakátok, hirdetések, szórólapok) lényegesen kisebb szerepet (96 említés) játszanak a tájékoztatásban, ugyanúgy, mint az digitális média (internet, önkormányzati honlap, Facebook). Ugyanakkor fontos megemlíteni az információszerzés eszközeinek életkori csoportok szerinti sajátosságait, vagyis azt, hogy a fiatalabb korcsoportok (42 évesnél fiatalabbak) átlag felett használják a digitális eszközöket (internet, facebook), míg a legidősebbek (63 évesnél idősebbek) ezeket az eszközöket alig használják, ők inkább a hagyományos médiából tájékozódnak (helyi újság, plakát) és az ő esetükben a személyközi kommunikáció (ismerősöktől, családtagoktól) sem bizonyult hatékony formának. A középső életkori tercilis (42-63 évesek) tagjainak fontos információforrása a családsegítő központ és az iskola – vélhetően ők vannak nagyobb arányban kapcsolatban ezzel a két intézménnyel - és ezen kívül inkább a hagyományos információforrásokon keresztül (hirdetések, szórólapok) tájékozódnak, a digitális forrásokat ők is átlag alatt használják. Ahogy fentebb említettük, a szociális programok eredményességének feltétele az, hogy a célcsoportot elérjék az információk, ehhez viszont a fentieket figyelembe véve célzottan kell alkalmazni az információkat eljuttató eszközöket, egyfelől minél több formában kell eljuttatni az érintettekhez, másfelől pedig figyelembe kell venni az adott célcsoport médiafogyasztási szokásait is.

III.1 Mintázatok az integrációs programok ismertsége vonatkozásában

Összefüggés találtunk az önkormányzati programok ismerete és a kapott támogatások száma között. Minél több programot sorolt fel a válaszadó, annál több támogatást kapott, vagyis ahhoz, hogy a segítség elérje a támogatásra szorulókat, ismernie kell a lehetőségeit.

A nemek között egyedül a „Család és gyermek programok” ismeretében van szignifikáns különbség, a nők szignifikánsan több ilyen programot említettek vélhetően azért, mert az élethelyzetükből, az anyai szerepből adódóan érintettebbek, mint a férfiak. A nagycsaládosok általában több programot ismernek, mint a nem nagycsaládosok, mivel szinte minden kategóriában több programot soroltak fel.

Az önkormányzati integrációs programok ismertségéről gyűjtött adatainkat klaszteranalízisnek vetettük alá. Az eredmények alapján két csoport különült el egymástól, az egyik csoportba (1-es csoport) a válaszadók kb. harmada tartozik, míg a másikba

(2-es csoport) a kétharmaduk. Az 1-es csoport tagjait „információ-hiányosnak”, míg a 2-es csoport tagjait „információval rendelkezőnek” nevezhetjük. Az 1-es klaszterbe tartozók csak a „Egészséges Vásárhely Program” kategóriájában tudtak önkormányzati programot említeni, az összes többi kategóriában egyetlen programra sem emlékeztek, míg a 2-es klaszter tagjai minden kategóriában aránylag sok programot soroltak fel. Ez összességében azt jelenti, hogy ezen a három hátrányos helyzetű településrészen a válaszolók kb. harmad része szinte semmilyen információval nem rendelkezik az önkormányzat integrációs programjaival kapcsolatban.

Az elemzés során feltártuk, hogy több demográfiai tényező is összefüggést mutat az önkormányzati programok ismeretével. A nagycsaládosok tájékozottabbnak bizonyultak, míg az egyedül élők kevésbé voltak tisztában ezekkel a programokkal.

Életkor szerint a középkorúak mutattak kiemelkedő tájékozottságot az informáltabb klaszterben. Az iskolai végzettség nem mutatott szignifikáns különbséget az önkormányzati programok ismeretében, - annak ellenére, hogy a magasabb iskolai végzettség jobb tájékozottságot valószínűsít - ami arra utal, hogy a magasabb iskolai végzettségűek, képzettséggel rendelkezők kevésbé szorulnak rá az önkormányzat ilyen típusú támogató segítségére, - amit mutat a lényegesen nagyobb arányú teljes munkaidőben való foglalkoztatottságuk is - így kevésbé érdeklődnek ezen programok iránt.

Lakóövezetek szerint a „városszéle magánházas” övezetben lakók a tényleges arányuknál lényegesen nagyobb arányban kerültek az 1-es clusterbe és lényegesen kisebb arányban a 2-es clusterbe, vagyis ebben a lakóövezetben tudtak legkevesebb önkormányzati rendezvényt felsorolni, míg a legkülső lakóövezetben élőkénél ez éppen fordítva volt. Az integrált lakótelepen élők a vártak megfelelően kerültek mind a két csoportba (lásd 6.sz. táblázat)

Összességében az eredmények azt mutatják, hogy az önkormányzati programok ismerete nagymértékben függ az egyén élethelyzetétől is, a női a válaszolók inkább ismerték a gyerekprogramokat, a nagycsaládosok több programot ismertek, (valószínűleg azért, mert jobban rászoruló) az idősek pedig a legtájékozatlanabb csoportnak bizonyultak. A legkülső lakóövezetben lakók magasabb programismerete is azt jelzi, hogy ahol nagyobb szükség van az önkormányzat segítségre, ott jobb ezeknek a programoknak az ismertsége. Az önkormányzat családsegítő munkatársaival készített interjúk alátámasztják ezeket a kutatási eredményeinket. A településen

6. sz. táblázat Programok ismertsége a vizsgált lakóövezetekben

		A város mely kerületében lakik			Összesen	
		legkülső lakóövezet városszéle magánházas övezet	városszéle magánházas övezet	integrált lakótelep (városközpont-hoz közeli)		
Kétlépcsés klaszterek száma	1-es csoport	Besoroltak száma (fő)	55	41	36	132
		Kétlépcsés klaszterszám (%)	41,7%	31,1%	27,3%	100,0%
		Adjusted Residual	-2,4	3,4	-,6	
	2-es csoport	Besoroltak száma (fő)	42	7	22	71
		Kétlépcsés klaszterszám (%)	59,2%	9,9%	31,0%	100,0%
		Adjusted Residual	2,4	-3,4	,6	
Összesen	Besoroltak száma(fő)	97	48	58	203	
	Kétlépcsés klaszterszám (%)	47,8%	23,6%	28,6%	100,0%	

a szociális munka leginkább kiemelt célterülete az általunk is vizsgált legkülső lakóövezet, ahol a lakók szociális bérlakásokban élnek. Ez részben magyarázatul szolgál a kommunikációs csatornák esetében arra, hogy ebben a lakóövezetben az átlagosnál lényegesen nagyobb arányban szerzik a programokkal kapcsolatos információkat az itt élők a családsegítő munkatársaitól, itt a legfontosabb a személyközi kommunikáció szerepe.

Az integrációs programok kommunikációjának kapcsán a válaszadóknak két állításban kellett véleményt formálni az önkormányzat tájékoztatásával kapcsolatban. Mindkét esetben a kérdőívben megadott állításokkal kapcsolatos egyetértésüket, vagy egyet nem értésüket kellett megfogalmazni, a válaszokat az alábbi 7. sz. táblázat mutatja

A kutatásban résztvevők közel fele (99 fő) úgy gondolta, hogy az önkormányzat integrációs programjairól való tájékoztatás nem volt megfelelő, sokan nem is tudtak ezekről a programokról, vagyis nem jutott el az információ az érintettekhez. A programokkal kapcsolatos tájékoztatás hiányosságaira utal a válaszolók azon véleménye is, miszerint, ha tudtak volna a programokról, akkor néhány program érdekelt volna őket, 120 fő, a válaszolók majdnem 60%-a vélekedett így. Ezek a vélekedések a programokkal kapcsolatos tájékoztatásról is megerősítik azt, - a programok ismertsége kapcsán korábban már bemutatott helyzetet - hogy az érintettek közül sokan gondolják úgy, hogy az önkormányzat integrációs programjainak híre sokakhoz nem jut el, az információk nem

7. sz. táblázat Integrációs programok kommunikációjának megítélése

Állítás	Egyetért	Nem ért egyet	Nem tudja	Nem válaszolt
Nem volt kellően jó a lakosság tájékoztatása, sokan nem is tudtak róla	99	60	40	5
Ha tudtam volna, néhány program érdekelt volna	120	50	30	4

egyenlő mértékben érik el a célcsoport tagjait, illetve a három hátrányos helyzetű lakókörzetben élők tájékozottságában is nagy különbségek tapasztalhatók, amivel kapcsolatban a többség elégedetlenségét fejezte ki.

Összegzés

Egy magyar megyei jogú városban, Hódmezővásárhelyen, a szegénység, vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett csoportok között az alacsony iskolai végzettségűeket, az instabil munkaerőpiaci helyzetben lévőket, a különféle állami vagy önkormányzati ellátásokban részesülőket, az időseket, a rokkantnyugdíjasokat és a nagycsaládosokat sikerült azonosítanunk. Tanulmányunkban azt vizsgáltuk, hogy ezekhez a hátrányos helyzetű csoportokhoz eljutnak-e a helyzetük javítását, integrációjukat elősegítő városi programokról szóló tájékoztató anyagok, információk, tekintettel arra, hogy a fenti célok elérésének – helyzetük javításának, integrációjuk elősegítésének – előfeltétele a lehetőségek ismerete, majd azt követi a részvételi hajlandóság.

A válaszokból arra lehet következtetni, hogy a hátrányos helyzetű csoportok integrációjára irányuló programokról szóló információk nem jutnak el a célcsoport jelentős részéhez. A megkérdezettek majdnem kétharmad része (64,7%) önmagától egyetlen ilyen segítő, társadalmi felzárkóztatási célú programot sem tudott megnevezni, a felsorolt 25 ilyen programból pedig egyet sem ismert a válaszolók majdnem 40%-a (39,7%) és a válaszolók döntő többsége maximum három programot ismert a felsorolt 25-ből. A válaszolók majdnem fele (49,2%) sem önmagától sem a felsoroltak közül nem ismert egyetlen egy önkormányzati programot sem. A kommunikációs csatornák vonatkozásában összességében kiemelkedő szerepe van a személyközi kommunikációnak, a hagyományos és újmédia csatornáit kevésbé hatásosan működnek, de nagy jelentősége van a kommunikációs csatorna megválasztásakor annak, hogy kikhez, mely csoporthoz akarjuk eljuttatni az információt, mert lényeges különbségek vannak a csoportok között a média használatában, ezért érdemes ezt a szempontot is figyelembe venni a programok hirdetésénél.

A vizsgálat korlátai közé tartozik, hogy az adatgyűjtés csak egy városra, Hódmezővásárhelyre terjedt ki, így az eredmények nem általánosíthatók más településekre vagy régiókra. Továbbá jelen

kutatás kvantitatív felmérés keretében vizsgálta a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok tájékozottságát és hozzáférését a városi integrációs programokhoz. A későbbi kvalitatív, például mélyinterjú vagy fókuszcsoportos vizsgálatok további mélyebb betekintést nyújthatnának az információterjesztés akadályaiba és az egyes csoportok sajátos szükségleteibe, ezáltal hozzájárulva a programok hatékonyságának és elérhetőségének növeléséhez. A tanulmány eredményeit a helyi önkormányzat és a szociálpolitikai döntéshozók a gyakorlatban is hasznosíthatják, mivel konkrét jelzésekkel szolgálnak az információhiány által leginkább érintett csoportokról.

A kutatás eredményeinek publikálása jelentős szerepet játszik a társadalmi befogadás előmozdításában, mivel rávilágít a hátrányos helyzetű csoportok kihívásaira, és hozzájárul a befogadóbb közösségi attitűdök kialakításához. Az integrációs programok sikeréhez elengedhetetlen a társadalom nyitottsága és támogatása, amelyet a kutatás által generált diskurzus erősíthet. Ezen túlmenően, a kutatás ösztönözheti új szektorközi együttműködések kialakulását, amelyben önkormányzatok, civil szervezetek, oktatási intézmények és egészségügyi szolgáltatók közösen, integrált módon támogathatják az inklúziós célokat, ezáltal hatékonyabban érhetik el a támogatásra szoruló csoportokat.

Irodalom

- Bagi, L. (2008). IPR történelem Hódmezővásárhelyen. In Nagy Judit (Szerk.), *Kéz a kézben. A hódmezővásárhelyi modell, egy lehetséges válasz a XXI. század közoktatási kihívásaira* (pp. 43–46). Commitment Köznevelési Kht., Hódmezővásárhely.
- Fedor A. & Balla P. (2019). Foglalkoztatási helyzetkép a telepi körülmények között élő nyíregyházi romák körében. *Acta Medicinæ et Sociologica*, (10), 32-44. Letöltés ideje: 2022. 09. 02 Letöltés helye: <https://ojs.lib.unideb.hu/ams/article/view/4521/4320>
- Fejes, J. B. & Szűcs, N. (2018, szerk). *Én vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged.*
- Fejes, J. B. & Szűcs, N. (2013). *Szegedi és Hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató hallgatói mentorprogram öt év tapasztalatai.* Belvedere, Szeged
- Forray, R. K. (2022). *Romológia - Kutatástól az oktatásig.* Gondolat Kiadó

- Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2008). *Antiszegregációs Terv. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégia*. Letöltés helye: <https://hodmezovasarhely.hu/integralt-varosfejlesztési-strategia/>
- Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2020). *Helyi esélyegyenlőségi program felülvizsgálata*. Letöltés ideje: 2023. 08. 07. Letöltés helye: HEP - Helyi Esélyegyenlőségi Programok (gov.hu)
- Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2008). *Közoktatási Esélyegyenlőségi Helyzetelemzés. Hódmezővásárhely*. HMVH IVS AT. Letöltés helye: https://hodmezovasarhely.hu/wpcontent/uploads/strategiak_konceptciok/eselyegyenlosegi_terv/Eselyegyenlosegi_helyzetelemzes_teljes.pdf Utolsó megtekintés: 2024. 04. 30.
- Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város (2007). *Közoktatási esélyegyenlőségi terv. Helyzetelemzés. 2007*. Hódmezővásárhely (hodmezovasarhely.hu)
- Juhász, A. & Molnár, Cs. (2018). *Szolidaritás és jóléti sovinizmus a magyar társadalomban*. Political Capital – Friedrich Ebert Stiftung. Budapest [fes_pc_szocialpolitika_tanulmany_181004.pdf](https://www.fes-berlin.org/pc-szocialpolitika-tanulmany_181004.pdf) (politicalcapital.hu)
- Kertesi, G. & Kézdi, G. (2010). *Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolában: Beszámoló az Educatio Életpálya-felvételeinek 2006 és 2009 közötti hullámaiból*. Budapest Working Papers on the Labour Market, No. BWP - 2010/3, ISBN 978-615-5024-04-7, Hungarian Academy of Sciences, Institute of Economics, Budapest
- Kertesi, G. & Kézdi, G. (2016). *A roma fiatalok esélyei és az iskolarendszer egyenlőtlensége*. MTA KTI
- Keresztes-Takács, O. (2017). Roma fiatalok etnikai identitása és önértékelése egy kérdőíves kutatás tükrében. *Esély* 3(2). Letöltés helye: [esely_2017-3_2-2_keresztes_roma_fiatalok.pdf](https://www.esely.hu/2017/3/2/2/keresztes_roma_fiatalok.pdf) Utolsó megtekintés: 2024. 04. 30.
- Központi Statisztikai Hivatal (2005). *A nagyvárosok belső tagozódása – Hódmezővásárhely*. Letöltés helye: [www.A NAGYVÁROSOK BELSŐ TAGOZÓDÁSA - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY](http://www.nagyvarosokbelsotagozodasa-hodmezovasarhely.ksh.hu) (ksh.hu) Utolsó megtekintés: 2024. 04. 30.
- Központi Statisztikai Hivatal (2022b). *A roma népesség foglalkoztatási aránya a nem roma népességhez képest – Fenntartható fejlődés indikátorai*. Letöltés helye: A roma népesség foglalkoztatási aránya a nem roma népességhez képest – Fenntartható fejlődés indikátorai (ksh.hu) Utolsó megtekintés: 2024. 04. 30.
- Központi Statisztikai Hivatal (n.d.). *Magyarország 50 legnépesebb települése*. Letöltés helye: Magyarország 50 legnépesebb települése, 2023. január 1. (ksh.hu) Utolsó megtekintés: 2024. 04.10.
- Központi Statisztikai Hivatal népszámlálási adatbázis (2024). *A települések legfontosabb adatai*. Letöltés helye: Népszámlálási adatbázis – Hódmezővásárhely. Központi Statisztikai Hivatal (ksh.hu) Utolsó megtekintés: 2024.04.15.
- Lajtai, M (2020). *Nemzetiségi viszonyok és a statisztikai adatgyűjtés Magyarországon*. Statisztikai Szemle, 98 (6). Letöltés helye: https://www.ksh.hu/statszemle_archive/all/2020/2020_06/2020_06_547.pdf Utolsó megtekintés: 2024.04.28.
- Liskó, I. (2005). *Roma tanulók középiskolai továbbtanulása*. (Kutatás közben). Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest.
- Mezei, T. & Jancsák, Cs. (2024) Dél-alföldi roma fiatalok jövőorientációi és értékpreferenciái. In: Nagy, G. D. – Mészáros, F. (szerk.): *Magyarországi roma fiatalok. és a NEET/PNEET jelenség*. SZKRSZ, 81-104.
- MNTFS2030 (2020). *Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030* Letöltés helye: [MNTFS2030.pdf](https://www.mntfs2030.hu/MNTFS2030.pdf) (szocialisportal.hu) Utolsó megtekintés: 2024. 04.29.
- Monostori, J., Öri, P. & Spéder, Zs. (2018, szerk.). *Demográfiai portré 2018*. KSH NKI, Budapest.
- Obádovics, Cs., Bálint, L., Durst, J., Szabó, L., & Spéder, Zs. (2019). *A roma népesség előreszámítása 2050-ig*. KSH NKI, Budapest.
- Pásztor, I. Z. & Péntes, Z. (2018) A cigányság lélekszáma és helyzete egy északkelet magyarországi felmérés tükrében. *Földrajzi Közlemények*. 142(2), 154-169. Letöltés helye:
- Roma kisebbség - Népeségtudományi Kutatóintézet - Központi Statisztikai Hivatal (demografia.hu) Utolsó megtekintés: 2024.04.05.

Szarvák, T. (2022). *Adalékok a társadalmi felzárkózás szociológiájának értelmezéséhez: Közösségi és egyéni szerepek, társadalmi meghatározottságok a vidéki Magyarországon*. Debreceni Egyetemi Kiadó.

Szűcs, N. (2013). A hódmezővásárhelyi deszegregációs intézkedés: az oktatási rendszer esélyegyenlőség alapú átszervezése. In: *A szege-di és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram : öt év tapasztalatai*. (pp. 58-70), Belvedere Meridionale.

Tóth, K. D. (2004). *Magyarországi és angliai kiemelkedett cigányok identitástípusainak összehasonlító elemzése*. Doktori (PhD) értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia Doktori Iskola.

Velkey, G. (2019). Térbeli-társadalmi egyenlőtlenségek és újratermelésük az alapfokú oktatás hazai rendszerében. *Tér és Társadalom* 33 (4).

Vokó, Z. & Poór, Gy. (2019). A magyar roma populáció egészségügyi, szociális és társadalmi jellemzői és a felzárkóztatás lehetőségei. *Magyar Tudomány* 180 (11), 1593–1595. Letöltés ideje: 2022. 09. 02. Letöltés helye: https://mersz.hu/mod/object.php?objazonosito=matud_f31071_i1

Interjúk:

Kagylóhéj Családsegítő Központ vezetőivel (2023). Személyes interjú.

Petra program szakmai vezetőjével (2023). Telefonos interjú.

Polgármesteri Hivatal esélyegyenlőségi referensével (2023). Személyes interjú.

Polgármesteri Hivatal nemzetiségi referensével (2023). Személyes interjú.

